

ილია (ილიკო) ქურხული

ილია (ილიკო) ქურხული 1885 წლის 7 აპრილს (ძვ. სტ. 25 მარტი) ტფილისში “სურფ-კარაპეტის ხევის” ერთ-ერთ სახლში (ჩუღურეთის რაიონი) დაიბადა. მამა სოფელ საგარეჯოს გლეხის შვილი იყო და ოჯახს მწყემსობით არჩენდა, ხოლო დედა კი კუმისელი მეზურნეების შთამომავალი. ილიკოს დაბადებამდე მშობლები თბილისში გადმოვიდნენ საცხოვრებლად. სიღარიბისთვის თავი, რომ დაედწიათ მამამისმა ძეხვის ქარხანა გახსნა. როდესაც ილიკო წამოიზარდა, იგი სასულიერო სასწავლებელში მიაბარეს, მაგრამ მისთვის უფრო საინტერესო ქალაქში კუნძულ მადათოვზე ეზო-ეზო მოხეტიალე მესტირეები, ეგრეთ წოდებული დარიკოს “ბალაგანი” უფრო იყო ვიდრე სასწავლებელში განათლება, ამიტომ თავისუფალ დროს სწორედ ამ “ბალაგანში” ატარებდა. თავად ილია ასე იხსენებდა ბავშვობაში გატარებულ ამ წლებს – *“თავისუფალ დროს სულ ამ ბალაგანში ვიჯექ და ისე არ მაიტერესებდა კლოუნ-აკრობატ-ფოკუსნიკების თამაში, როგორც მათი კულისური ცხოვრებაო”*. ერთ-ერთი დღეს, როდესაც სასწავლებელთან ახლო მდგომ ტაძარში წირვა უნდა ჩატარებულიყო, ილიკომ გადაწყვიტა, რომ ეს “ბალაგანის” ნაწილი იყო და რიტუალში მონაწილეობის მიღება მოინდომა, გაშალა ხელები და “ლეკური” ჩამოუარა. განრისხებულმა მრევლმა ტაძრიდან გამოაგდო და ერთი, ორი უთავაზეს კიდევ. იმ დღიდან დამთავრდა სასულიერო სასწავლებელში მისი სწავლა-განათლება, ხოლო ნამდვილი ქართული თაეტრის სტუმარი კი ძალიან ხშირად იყო. რასაც ტფილისის ქართულ თეატრში ისწავლიდა, სოფელში სტუმრობის დროს თანატოლ გოგო-ბიჭებს უზიარებდა და შეკრებილი მოხალისეთა გუნდის მონაწილეობით საბძელში წარმოდგენებს მართავდა. როცა წამოიზარდა დრამატული დასიც კი ჩამოაყალიბა და ახლო-მახლო მდებარე სოფლებში დაიწყო წარმოდგენების მართვა. სწორედ ასეთ სახელდახელოდ შექმნილ დასში დახელოვდნენ – კოლია გვარაძე და ვიქტორ მატარაძე. ილია ქურხულმა მოგვიანებით მუსიკალურ სკოლაში გააგრძელა სწავლა, მაგრამ მისი დამთავრებაც ვერ შეძლო და 1904 წელს მოსკოვში გაემგზავრა, სადაც ფილარმონიულ-კონსერვატორიაში ვიოლინოს სპეციალობით ბ. სიბორის კლასში ჩაირიცხა.

1906 წელს იგი სასწავლებლიდან გამორიცხეს რის შემდეგაც დაიწყო მისი მოხეტიალე მუსიკოსის მოღვაწეობა. თავიდან ი. ქურხული კლასიკური სავიოლინო - ლიტერატურულ ნიმუშებს (პატარა პიესებს) ასრულებდა, შემდეგ რეპერტუარი უკვე

ქართული ხალხური მელოდიებით გაამდიდრა. შემოიარა რუსეთი და უკრაინა. უკრავდა ვიოლინოზე და კლასიკური რეპერტუარით მოსკოვის ღარიბ-ღატაკ უბნების ეზოებში გამოდიოდა. თავად ილიკო ასე იხსენებს ამ რთულ დროს – **“სახლის პატრონები მაგდებდნენ ეზოებიდან, მეეზოვენი მცემდნენ, პოლიცია მატუსაღებდა, ამხანაგ-მეგობრები ახლო აღარ მეკარებოდნენ”**. ასეთი მძიმე ყოფის მიუხედავად ილიკო ქურხულმა რამდენიმე წლის განმავლობაში რამდენჯერმე იმყოფებოდა მოსკოვსა. აგრეთვე ბელორუსიაში, ბალტიისპირეთში, პოლონეთსა და ფინეთში.

1913 წელს დაბრუნდა საქართველოში და ფეხით შემოიარა მთელი საქართველო. გამოდიოდა ეზოებში, კლუბებსა და სკოლებში. 1916 წელს მოსკოვში მოეწყო სრულიად რუსეთის სახალხო თეატრების პირველი სხდომა, რომელშიც ი. ქურხული მისივე მოხსენებით იყო მიწვეული, სადაც მან ღარიბ-ღატაკი ხალხისთვის თეატრის აშენება მოითხოვა. სამწუხაროდ მისი იდეა განუხორციელებელი დარჩა.

1921 წლის ზაფხულში იმუშაინდელი ხელისუფლების სურვილითა და დახმარებით მეუღლესთან ერთად იმოგზაურა ევროპაში. პირველად თურქეთსა და ბალკანეთის ქვეყნებს ეწვია. 1922 წელს კი სოფიაში გადავიდა.

სხვადასხვა გაზეთებსა თუ ჟურნალებში იბეჭდებოდა მისი ფელეტონები. მოხეტიალე მუსიკოსის გზაზე შეგროვილი მასალების მეშვეობით დაწერა სამი წიგნი – “ბულგარეთში”, “ვარსკვლავთა კაშკაშზე, ბულბულთა ენაზე, “ლაჟვარდ საქართველოზე” და “ყარყატისეული საღამური”. ილიკო ქურხული ერთხანს პარიზშიც ცხოვრობდა.

1927 წლიდან კვლავ საქართველოში დაბრუნდა და გააგრძელა მუსიკალური მოღვაწეობა. პერიოდულად კონცერტებზე მესტვირე ბ. ბურდულაძესთან ერთად გამოდიოდა. მუშაობდა ქართული ხალხური საკრავების სტვირის, ფანდურისა და ჩანგის გაუმჯობესებაზე. 1930 წელს მოსკოვში მონაწილეობა მიიღო საკავშირო პირველ ოლიმპიადაზე.

აქტიური, ნაყოფიერი და მრავალწლიანი მოღვაწეობით უდიდესი კვალი დატოვა ილია (ილიკო) ქურხულმა ქართული ხალხური შემოქმედების წინაშე. იგი თბილისში 1954 წლის 24 სექტემბერს გარდაიცვალა.

ხელოვნების სასახლის ხელნაწერთა და საარქივო დოკუმენტთა ფონდში დაცულია ილია ქურხულის შემოქმედებითი და საზოგადოებრივი მოღვაწეობის ამსახველი მასალა, რომელიც მკვლევართათვის მეტად საინტერესო და მნიშვნელოვანია.

ილია ქურხულის პირადი საარქივო ფონდი

ბიოგრაფიული და საზოგადოებრივი მოღვაწეობის ამსხველი მასალა

ავტობიოგრაფია, კადრების აღრიცხვის პირადი ფურცელი

1. ილია (ილიკო) ქურხულის ავტობიოგრაფია.
1939 წ. 2 მარტი. ავტოგრაფი. მელანი. 15 გვ.
2. ი. ქურხულის ბიბლიოგრაფია – 1885 – 1954 წწ. (ერთვის განცხადება კულტურის სამინისტროსადმი)
1953 წ. ნაბეჭდი. აკინძული. 62 გვ.
3. ი. ქურხულის კადრების აღრიცხვის პირადი ფურცელი.
21 თებერვალი. ბლანკი. ხელით შევსებული. მელანი. 4 გვ.
4. ი. ქურხულის მოკლე ბიოგრაფია.
უთარილო. ნაბეჭდი. რუსულ ენაზე. 1 გვ.

დახასიათებები

5. გორის რაიონის სოფელ სკრის საშუალო სკოლის დირექტორ – ი. ტოგონიძის მიერ გაცემული ი. ქურხულის დახასიათება, პედ-მხატვრული მუსიკალური დილის გამართვასთან დაკავშირებით.
1946 წ. 6 აპრილი. ხელნაწერი. შავი მელანი. 1 გვ.
6. დიმიტროვის სახელობის ქარხანა-მადაროს დირექტორ ვ. სამხარაძის მიერ გაცემული ი. ქურხულის დახასიათება, ამავე ქარხნის კლუბში გამართული ლექციის შესახებ.
1946 წ. 26 ივნისი. ნაბეჭდი. 1 გვ.

7. ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწის პროფესორ კ. მედვინეთუხუცესის მიერ გაცემული დახასიათება, ი. ქურხულის მიერ წარდგენილი გაუმჯობესებული სვანური ჩანგის სახალხო სიმღერის გუნდებში გამოყენების შესახებ.
1946 წ. 9 აგვისტო. ნაბეჭდი. ავტოგრაფი. მელანი. 2 გვ.
8. საქართველოს კულტურის მინისტრ რ. შადურის მიერ გაცემული დახასიათება ი. ქურხულის შემოქმედებითი მოღვაწეობის შესახებ.
უთარილო. ნაბეჭდი. რუსულ ენაზე. 1 გვ.

ბრძანებები

9. ხელოვნების საქმეთა სამმართველოს უფროს – ბ. გოგუას მიერ გაცემული ბრძანება ი. ქურხულის აგიტ-მუსიკალური მოძრაობი რონოდას (ვაგონი) ხალხური შემოქმედების სახლში გადაყვანის შესახებ.
1939 წ. 22 ოქტომბერი. ნაბეჭდი. 1 გვ.
10. ხელოვნების საქმეთა სამმართველოს უფროს – ბ. გოგუას მიერ გაცემული ბრძანება, ი. ქურხულის საქმიანობის გამოსარკვევად კომისიის გამოყოფის შესახებ.
პირი: რამიშვილი, კოკელაძე, გოკიელი.
1940 წ. 19 აგვისტო. ნაბეჭდი. 1 გვ.
11. ხელოვნების საქმეთა სამმართველოს უფროს – ბ. გოგუას მიერ გაცემული ბრძანება ი. ქურხულისათვის ხელოვნების საქმეთა სამმართველოდან ხელფასის შეწყვეტასა და თანხის შეგროვების მიზნით ეზოებში გამოსვლის აკრძალვასთან დაკავშირებით.
1940 წ. 12 სექტემბერი. ნაბეჭდი. ასლი. 1 გვ. 2 ეგზ.
12. ხელოვნების საქმეთა სამმართველოს უფროს ბ. გოგუას მიერ გაცემული ბრძანება ი. ქურხულის ხელოვნების საქმეთა სამმართველოს დაქვემდებარებიდან გათავისუფლების შესახებ.
1940 წ. 19 ნოემბერი. ნაბეჭდი. რუსულ ენაზე. 1 გვ.

ცნობები

13. გორის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის დირექციის მიერ გაცემული ცნობა, ი. ქურხულის მიერ უსასყიდლოდ გამართული ერთი ლექციის შესახებ.
1946 წ. 19 მარტი. ნაბეჭდი. 1 გვ.
14. ჭიათურის სახელმწიფო თეატრის დირექციის მიერ გაცემული ცნობა, ი. ქურხულის მიერ ჩატარებული კონცერტის შესახებ.
1946 წ. 29 ივლისი. ხელნაწერი. მელანი. 1 გვ.
15. ოსეთის ავტონომიური რესპუბლიკის რაიონული საბჭოს მდივნის მიერ გაცემული ცნობა, ი. ქურხულის მიერ უფასო კონცერტებისა და საღამოების ჩატარებასთან დაკავშირებით.
1946 წ. 29 ივლისი. ნაბეჭდი. რუსულ ენაზე. 1 გვ.
16. სოფელ ჭვინთის 8 წლიანი სკოლის დირექციის მიერ გაცემული ცნობა, ი. ქურხულის მიერ მუსიკის ირგვლივ ჩატარებული ლექციების შესახებ.
1946 წ. 11 სექტემბერი. ავტოგრაფი. მელანი. 1 გვ.
17. ახალციხის რაიონის სოფელ სვირის 8 წლიანი სკოლის დირექციის მიერ გაცემული ცნობა, ი. ქურხულის მიერ 2-ჯერ ჩატარებული მუსიკაში პედაგოგიური აღმზრდელობითი გაკვეთილების ჩატარებასთან დაკავშირებით.
1946 წ. 13 სექტემბერი. ავტოგრაფი. მელანი. 1 გვ.
18. ახალციხის რაიონის სოფელ წნისის 8 წლიანი საშუალო სკოლის დირექციის მიერ გაცემული ცნობა ი. ქურხულის მიერ ჩატარებულ მუშაობასთან დაკავშირებით.
1946 წ. 18 სექტემბერი. ავტოგრაფი. მელანი. 1 გვ.

მიმართვები

19. საქართველოს განათლების მინისტრ ვ. კუპრაძის მიმართვა ხელოვნების

საქმეთა სამმართველოსთან არსებულ სარეპერტუარო კომიტეტისადმი, გაუმჯობესებული სვანური ჩანგის სკოლებში გამოყენების შესახებ.

1946 წ. 1 აგვისტო. ნაბეჭდი. ხელს აწერს – ვ. კუპრაძე. 1 გვ.

20. საქართველოს სახელმწიფო კონსერვატორიის ღარებისა და მუსიკალური საკრავების ოსტატ კ. ჩილინგაროვის მიმართვა სარეპერტუარო კომიტეტის უფროს დ. ბენაშვილისადმი, გაუმჯობესებული სვანური ჩანგის სკოლებში, გალობის გალობის მასწავლებელთათვისა და კამერულ მუსიკაში გამოყენების შესახებ.

1946 წ. 7 აგვისტო. ნაბეჭდი. 1 გვ.

21. დ. არაყიშვილის მიმართვა დ. ბენაშვილისადმი, სკოლებში გაუმჯობესებული სვანური ჩანგის გამოყენების შესახებ.

1946 წ. 9 აგვისტო. ნაბეჭდი. ავტოგრაფი. მელანი. 2 გვ.

განცხადება

22. ი. ქურხულის განცხადება განათლების კომისარიატის ხელოვნების განყოფილებისადმი, მუშაობისთვის ხელის შემწყობი პირობებისა და ფინანსების გამოყოფის შესახებ.

1932 წ. 16 მაისი. ავტოგრაფი. მელანი. 1 გვ.

მოხსენებითი ბარათი

23. ი. ქურხულის მოხსენებითი ბარათი ხელოვნების საქმეთა სამმართველოს უფროს ი. დოლიძისადმი, სკოლებში გაუმჯობესებული სვანური ჩანგის გამოყენების შესახებ.

1949 წ. 25 აგვისტო. ნაბეჭდი. 4 გვ.

შემოქმედებითი მოღვაწეობის ამსახველი მასალა ჩანაწერები

24. ი. ქურხულის ჩანაწერი 80 გასვლითი შემეცნებითი გაკვეთილების შესახებ.
1946 წ. 18 აპრილი - 20 სექტემბერი. ავტოგრაფი. 1 გვ.

ნაშრომი

25. ი. ქურხულის ნაშრომი – “მსოფლიო მოხეტიალე მეგულთაენეს ნაწერები”. ტომი – I-VII.
1938 წ. ნაბეჭდი. ქართულ და რუსულ ენებზე. ჩასწორებებით. აკინძული. 8 გვ.

საქართველოს სოფლებში გამართული ლექციების შესახებ შთაბეჭდილებები

26. ახალციხის რ. სოფ. ანის კოლმეურნეთა შთაბეჭდილებები ი. ქურხულის მიერ გამართული ლექციის შესახებ.
1946 წ. 17 იანვარი. ხელნაწერი. მელანი. 1 გვ.
27. გორის რ. სოფ. ოხერას კოლმეურნეთა შთაბეჭდილებები ი. ქურხულის მიერ ჩატარებული მუსიკა-მხატვრობის ირგვლივ გამართული ლექციის შესახებ.
1946 წ. 3 აპრილი. ხელნაწერი. მელანი. 1 გვ.
28. გორის რ. სოფ. ხიდისთავის კოლმეურნეთა შთაბეჭდილებები ი. ქურხულის მიერ ჩატარებული ლექციის შესახებ.
პირი: კლარა ბუროვლიკოვა, მიხეილ გულაშვილი.
1946 წ. 4 აპრილი. ხელნაწერი. მელანი. 1 გვ.
29. გორის რ. სოფ. საცხენეთის კოლმეურნეთა შთაბეჭდილებები ი. ქურხულის მიერ ჩატარებული ლექციის შესახებ.
1946 წ. 24 აპრილი. ხელნაწერი. შავი მელანი. 1 გვ.
30. ახალციხის რაიონის სოფელ ანდრიაწმინდის კოლმეურნეთა შთაბეჭდილებები, ი. ქურხულის მიერ წარმატებით გამართული ლექციის შესახებ.

1946 წ. 20 აგვისტო. ავტოგრაფი. მელანი. 1 გვ.

31. ახალციხის რაიონის სოფელ მინაძის კოლმეურნეთა შთაბეჭდილებები, ი. ქურხულის მიერ წარმატებით გამართული ლექციის შესახებ.

პირი: კლარა ბუროვლიკოვა, მიხეილ გულაშვილი.

1946 წ. 21 აგვისტო. ხელნაწერი. მელანი. 1 გვ.

32. ახალციხის რაიონის სოფელ ღრელის კოლმეურნეთა სახელით დიმიტროვის შთაბეჭდილებები, ი. ქურხულის მიერ წარმატებით გამართული ლექციის შესახებ.

1946 წ. 21 აგვისტო. ხელნაწერი. მელანი. 1 გვ.

33. ცხაკაიას რაიონის სოფელ აბის კოლმეურნეთა შთაბეჭდილებები, ი. ქურხულის მიერ წარმატებით გამართული ლექციის შესახებ.

1946 წ. 24 აგვისტო. ხელნაწერი. მელანი. 1 გვ.

34. აბასთუმანის №1 სანატორიუმის დირექციის შთაბეჭდილებები, ი. ქურხულის მიერ წარმატებით გამართული ლექციის შესახებ.

1946 წ. 29 აგვისტო. ხელნაწერი. მელანი. 1 გვ.

35. ადიგენის რაიონის სოფელ ლელოვანის კოლმეურნეთა შთაბეჭდილებები, ი. ქურხულის მიერ წარმატებით გამართული ლექციის შესახებ.

1946 წ. 1 სექტემბერი. ხელნაწერი. მელანი. 1 გვ.

36. ადიგენის რაიონის სოფელ ლელოვანის 8 წლიანი სკოლის დირექციის შთაბეჭდილებები, ი. ქურხულის მიერ მუსიკასა და მხატვრობის ირგვლივ გამართული ლექციის შესახებ.

1946 წ. 2 სექტემბერი. ავტოგრაფი. მელანი. 1 გვ.

37. სოფელ ვალის საშუალო სკოლის დირექციის შთაბეჭდილებები, ი. ქურხულის მიერ წარმატებით გამართული ლექციის შესახებ.

1946 წ. 7 სექტემბერი. ხელნაწერი. მელანი. ი. ქურხულის მინაწერით. 1 გვ.

38. საქართველოს სხვადასხვა სოფლების კოლმეურნეთა შთაბეჭდილებები, ი. ქურხულის მიერ გამართული ღექციის შესახებ.
1946 წ. ხელნაწერი. მელანი. აკინძული. 5 გვ.
39. გორის რაიონის სოფლების მცხოვრებთა შთაბეჭდილებები, ი. ქურხულის მიერ გამართული ღექციის შესახებ.
1946 წ. ხელნაწერი. მელანი. აკინძული. 1 გვ.
40. სტალინის რაიონის სოფლების მცხოვრებთა შთაბეჭდილებები, ი. ქურხულის მიერ წარმატებით გამართული ღექციის შესახებ.
1946 წ. ხელნაწერი. მელანი. ფანქარი. აკინძული. 14 გვ.
41. საჩხერის რაიონის სოფლების მცხოვრებთა შთაბეჭდილებები, ი. ქურხულის მიერ წარმატებით გამართული ღექციის შესახებ.
1946 წ. ხელნაწერი. ნაბეჭდი. მელანი. აკინძული. 6 გვ.
42. ჭიათურის რაიონის მცხოვრებთა შთაბეჭდილებები, ი. ქურხულის მიერ წარმატებით გამართული ღექციის შესახებ.
1946 წ. ხელნაწერი. ნაბეჭდი. მელანი. აკინძული. 7 გვ.
43. ახალციხის რაიონის მცხოვრებთა შთაბეჭდილებები, ი. ქურხულის მიერ წარმატებით გამართული ღექციის შესახებ.
1946 წ. ხელნაწერი. შავი, ლურჯი მელანი. აკინძული. 17 გვ.